

קינה על מות ד"ר יעקב פיטלוביץ

שלמה וייל

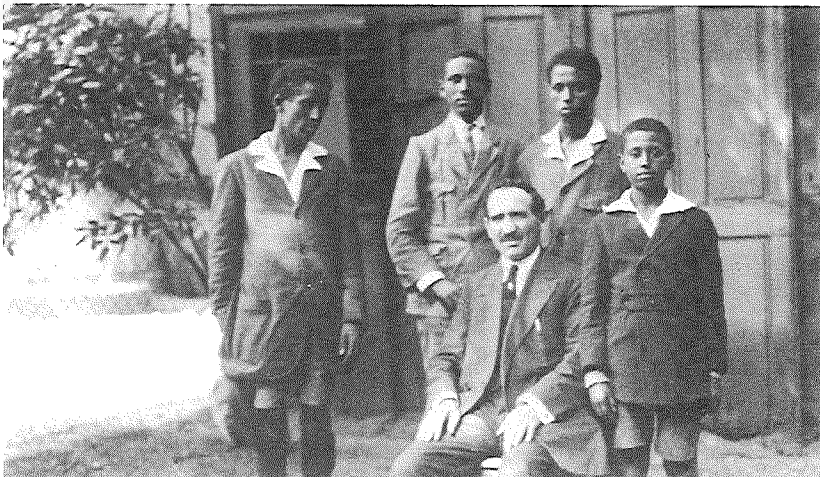
הקינה על מות ד"ר יעקב פיטלוביץ ז"ל, שיצא בשנת 1904 מפאריס כדי לגלות את יהודי אתיופיה ולקרבם אל אחיהם במערב, משקפת את דמותו כפי שזו נתפסת בעיני עזרא שטת, בן לעדת ביתא ישראל. הקינה, המתפרסמת כאן לראשונה, הוקראה לראשונה באזכרה (תזכר) לפיטלוביץ, שנערכה בשנת 1956 בכפר אמבוכר, אחרי שהגיעה לאתיופיה הידיעה על מותו בתל-אביב ב-15 באוקטובר 1955. באותה אזכרה השמיעו גם מקוננים אחרים את קינותיהם על הנפטר.

לפנינו קינה עממית כתובה באמהארית, ב-11 זוגות חרוזים. הקינה היא סוגה נוגה – המכונה לקסו והמושמעת בהלוויות ובאירועי אבלות – בשירה האתיופית הכללית. מחבר הקינה – המכונה אַסְלֶקְש, רבים אַסְלֶקְשׁוּש – הוא משורר מופך בקהילתו, מי שמסוגל להביא את האבלים לידי בכי, בצינו את סגולות הנפטר ואת האירועים היפים בתולדות חייו.

עזרא שטה הוא אסלקש יהודי, שחיבר קינות נוספות אך לא פירסם דבר בדפוס, המתגורר עתה בלוד. על קינה זו שחיבר נודע לי במהלך ראיון עימו.¹ על נסיבות כתיבת הקינה, סיפר לי מר שטה (בראיון אחר עימו, ב-17 במאי 1987):

כאשר שמענו על מות אדוננו, אבינו ומורינו, כל הפלשים² התאספו מכל האזורים והתאבלנו לפי מינהגינו. באותה תקופה גרתי בבלסה.³ יונה⁴ הודיע לכל האזורים על מות ד"ר פיטלוביץ. אני באתי לאמבוכר. התקהלו כל הפלשים מכפריהם בשדה אחד. התאבלנו יום שלם [...]. אני חיברתי את הקינה בראשי. רק אחר כך היא נוסחה בכתב. תוכן הקינה מבוסס על ספרו של ד"ר פיטלוביץ 'תומארה סלאם' (איגרת השלום).⁵ ידענו את כל ההיסטוריה שלו, קראתי את כל עבודותיו.

1. הראיון עימו התקיים במסגרת מחקר שאני עוסקת בו על תולדות תלמידי פיטלוביץ שלמדו באירופה. המחבר, מר שטה, הקריא את קינתו בפומבי במסגרת הרצאתי במכון בן-צבי בירושלים, ב-5 בפברואר 1987.
2. ראוי לשים לב לשימוש במונח זה בפי יהודי אתיופי (וראה להלן, הערה 9).
3. אזור מצפון-מזרח לאדיס-אבבה, דרום-מזרח מאזור גונדר.
4. הכוונה ליונה בוגלה, מתלמידי פיטלוביץ ומנהיג הקהילה. נפטר בפתח-תקוה ביי"ט באב תשמ"ז, 14 באוגוסט 1987 – ראה מאמרי עליו בחוברת זו.
5. אגרת זו באמהארית, שנכתבה בשנת תרפ"ג ופורסמה (רומא 1928), היא אחת מהאגרות שהוציא לאור פיטלוביץ בין השנים 1908-1936 בשפות שונות.

ד"ר יעקב פיטלוביץ (יושב) עם 4 תלמידים מביתא ישראל בפראנקפורט, 1924.
שלישי מימין – יונה בוגלה

להלן מובאת הקינה במקורה באמהארית ותרגומה לעברית.⁶

בגיל צעיר בעודנו נער הלך לעולמו.

למד עלינו מפי מורו בבית-ספרו.⁷

מפליא הדבר שהוא לא שכח אותנו.

בחושבו עלינו חיתה רוחו.

הוא הפליג באונייה לכיוון אריתריאה,

דרך מסווע יצא לאסמארה.⁸

במסעך הקשה בין הרים ובקעות

הלכת בלי מורא ופחד בארץ לא-נודעת.

בהגיעו למסווע לא היה לו מידע עלינו,

עבר עליו סבל רב והתעצב אל ליבו.

כל הקשיים סבל רק בעבורנו,

ביתא ישראל⁹ אל תשכחו את כל מעשיו למעננו!

בעזרת ה' הוא התחזק והתאמץ ולאחר עמל רב גילה אותנו.

6 תודותי נתונות לממויה זרה ולהיילו דסטה על עזרתם בתרגום. כדי להשאר נאמנים למקור, ניתן התרגום העברי ללא חריזה.

7 הכוונה לפרופ' יוסף הלוי, שביקר אצל היהודים באתיופיה בשנת 1868 ולימד את פיטלוביץ באוניברסיטת סורבון שבפאריס שפות שמיות, ובהן געז ואמהארית.

8 זה היה מסלול מסעו הראשון של פיטלוביץ לאתיופיה בשנות 1904-1905. בשובר מסע זה הוא הביא עימו לירושלים שני תלמידים: תאמרת עמנואל וגטיה ירמיה. דו"ח על מסעו ומסלולו נמסר לבארון רוטשילד בשנת 1905. ראה: J. Faitlovitch, *Notes d'un voyage chez les Falaches: Rapport presente a M. le Baron de Rothschild*, Paris 1905

9 כאן המחבר משתמש בכינוי ביתא ישראל. על הכינויים השונים ליהודי אתיופיה – ראה: ח' רוזן, 'פאלאשים, כאילא או בית ישראל? הערות אתנוגראפיות לכינויים של עדת יהודי אתיופיה'. פעמים, 22 (1985), עמ' 53-58.

